

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу **ЛЕБІДЯ Олександра Васильовича** на тему: **«Економічні та екологічні передумови залучення інвестицій в АПК України»** представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дисертації. Сучасний агропромисловий комплекс України є стратегічною складовою національної економіки, що формує значну частку ВВП, забезпечує продовольчу безпеку та експортний потенціал держави. Водночас розвиток галузі неможливий без ефективного залучення інвестицій, які виступають ключовим чинником модернізації виробництва, підвищення його конкурентоспроможності та екологічної стійкості. У контексті глобальних викликів, зокрема зміни клімату, деградації природних ресурсів і посилення вимог до екологічних стандартів, інвестиційна діяльність в АПК потребує переорієнтації на принципи сталого розвитку.

Економічні передумови інвестиційного залучення визначаються необхідністю технічного оновлення агровиробництва, підвищенням ефективності управління ресурсами, диверсифікацією джерел фінансування та інтеграцією у світові ринки. Екологічні чинники обумовлюють потребу в екологізації виробництва, збереженні родючості ґрунтів, розвитку «зелених» технологій і відновлюваної енергетики у сільському господарстві.

Таким чином, дослідження економічних і екологічних передумов залучення інвестицій в агропромисловий комплекс України є вкрай актуальним, адже воно сприяє пошуку ефективних механізмів поєднання економічної вигоди з екологічною відповідальністю, що визначає перспективи сталого розвитку національного АПК та економіки держави загалом.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень і розробок Вінницького національного аграрного університету і є складовою частиною науково-дослідної тематики: «Забезпечення розвитку територіальних громад в умовах реформування самоврядування» (номер державної реєстрації 0122U002096, 2022-2024 рр.), де автором проведено аналіз динаміки інвестицій, визначено основні джерела фінансування, рівень участі державного, місцевого та приватного секторів, а також оцінено інвестиційну привабливість регіону в розрізі галузей. Особлива увага приділялася інвестиціям у розвиток АПК України, що відповідає завданням державної політики сталого розвитку.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є формування науково обґрунтованих підходів і практичних рекомендацій щодо створення сприятливого економічного та екологічного середовища для ефективного залучення інвестицій в АПК України, з урахуванням сучасних

викликів та пріоритетів сталого розвитку.

Для досягнення визначеної мети в дисертаційній роботі поставлено такі головні *завдання*:

- розкрити сутність інвестицій, визначити їх структуру та роль у розвитку АПК України;
- дослідити екологічні та економічні чинники інвестиційної привабливості АПК та здійснити порівняльний аналіз національного та зарубіжного досвіду;
- розробити методичні положення щодо удосконалення розрахунку інтегральних регіональних індексів в частині оцінки інвестиційної привабливості АПК;
- проаналізувати макроекономічні показники, що формують інвестиційний потенціал аграрного сектору;
- оцінити стан природно-ресурсного забезпечення та рівень екологічної безпеки аграрного виробництва в Україні;
- виявити проблеми та бар'єри залучення інвестицій у сільське господарство з урахуванням ризиків, інституційних обмежень та регуляторних викликів;
- розробити пропозиції щодо формування сприятливого інвестиційного клімату в аграрній сфері за допомогою податкових та фінансових інструментів стимулювання;
- дослідити моделі партнерства бізнесу, держави та іноземних інвесторів та оцінити перспективи розвитку державно-приватного партнерства в аграрному секторі;
- обґрунтувати концепцію екологічно орієнтованих інвестиційних проєктів у рамках «зеленої» економіки.

Об'єктом дослідження є економічні та екологічні процеси, які формують умови залучення інвестицій в АПК України.

Предметом дослідження виступають економічні й екологічні передумови та механізми ефективного залучення інвестицій в аграрний сектор на національному та регіональному рівнях.

Наукова новизна полягає в розробці нових підходів до оцінки інвестиційного потенціалу АПК України з урахуванням економічних, екологічних і регіональних чинників, а також в удосконаленні інструментарію державного регулювання інвестиційної діяльності.

вперше:

- запропоновано концепцію трирівневої інституціоналізованої взаємодії суб'єктів державно-приватного партнерства, яка є адаптованою до національних реалій та верифікована через структурно-функціональну декомпозицію конкретного інвестиційного проєкту;

удосконалено:

- методичні підходи до оцінювання інвестиційної привабливості регіонів АПК, які передбачають урахування макроекономічних показників, природно-ресурсного забезпечення та рівня екологічної безпеки виробництва;
- підходи до аналізу інвестиційної привабливості АПК на засадах системної, технологічної та еколого-орієнтованої модернізації, що базується на гармонізації національного регуляторного поля з нормами ЄС;
- підходи до трактування сутності інвестицій їх структури та ролі у розвитку АПК;

набуло подальшого розвитку:

- методи прогнозування залучення прямих іноземних інвестицій шляхом моделювання впливу макроекономічних показників;
- науково-методичний підхід до комплексної, трикомпонентної оцінки інвестиційної привабливості АПК через призму впливу системних ризиків, інституційних обмежень та регуляторних викликів на ключові показники фінансового оцінювання інвестиційних проєктів;
- напрями державної політики щодо формування сприятливого інвестиційного середовища через податкові та фінансові інструменти стимулювання, спрямовані на підтримку аграрного виробництва;
- аналітичні інструменти, зокрема матриця позиціонування регіонів України за інвестиційною привабливістю та потенціалом, а також нові механізми та математичні моделі для еколого-економічного управління надрокористуванням та вдосконалення фінансово-кредитного забезпечення АПК;
- концепція екологічно орієнтованих інвестиційних проєктів, які базуються на принципах сталого аграрного виробництва та підвищенні екологічної безпеки територій.

Дослідження економічних та екологічних передумов залучення інвестицій в АПК України базується на діалектичному методі пізнання та системному підході до вивчення фундаментальних положень економічної науки, що стосуються формування та використання інвестиційного потенціалу аграрного виробництва.

Основні результати дисертаційної роботи опубліковано автором у 14 наукових праць загальним обсягом 8,72 умовн.др.арк. (власний доробок автора 8,32 умовн. др. арк.), 0,93 умовн. др. арк. у наукових фахових виданнях включених до наукометричних баз Scopus та Web of Science Collection; 6,68 умовн. др. арк. у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз; 1,11 умовн. др. арк у інших виданнях.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні науково обґрунтованих рекомендацій щодо формування сприятливого інвестиційного клімату в АПК України. Запропоновані методичні підходи можуть бути використані: органами державної влади та місцевого

самоврядування – для удосконалення механізмів регулювання інвестиційної діяльності та розробки стратегій регіонального розвитку; аграрними підприємствами – для оцінки інвестиційної привабливості, вибору оптимальних джерел фінансування та мінімізації ризиків у процесі реалізації інвестиційних проєктів; фінансовими установами – для поглибленої оцінки інвестиційних ризиків у сільському господарстві та розробки спеціалізованих кредитних і страхових продуктів; у сфері міжнародного співробітництва – для визначення напрямів залучення інвестицій, запровадження механізмів державно-приватного партнерства та інтеграції екологічно орієнтованих проєктів у практику «зеленої» економіки; у навчальному процесі закладів вищої освіти – як теоретична і практична база для викладання дисциплін з економіки АПК, інвестиційної діяльності, управління ризиками та сталого розвитку.

Одержані автором результати дисертаційного дослідження та розробки рекомендовано до впровадження в практичну діяльність Департаменту агропромислового розвитку Вінницької обласної військової адміністрації, де автором рекомендовано економічні та екологічні чинники активізації інвестиційного процесу, а також методичні підходи до оцінки інвестиційного потенціалу та розробки регіональних стимулювальних механізмів, які можуть бути використані для формування цільових програм, залучення стратегічних інвесторів, удосконалення екологічних вимог до проєктів у сфері агробізнесу та аграрних підприємств Вінницької області, зокрема: ТОВ «Про-Харвест», де запропоновані методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості, інституційного середовища та екологічної складової інвестування дозволили керівництву підприємства оптимізувати прийняття управлінських рішень у частині інвестиційної політики, підвищити ефективність використання природно-ресурсного потенціалу та запровадити практики екологічно відповідального агровиробництва (довідка від 25.11.2024 р); ФГ «Зоря-Василівка», з метою підвищення ефективності управління інвестиційними процесами, зокрема, на основі проведених досліджень передбачається: здійснити комплексний аналіз потенціалу залучення «зелених» інвестицій у реконструкцію системи зрошення на площі близько 40 га ріллі; підготувати обґрунтування економічної доцільності переходу на біоенергетичні культури на 12% від загальної площі угідь господарства (орієнтовно 15 га); застосувати розроблену автором методику оцінювання інвестиційної привабливості із урахуванням екологічних критеріїв у процесі формування заявки на участь у програмі фінансування від Українського екологічного фонду (очікуваний обсяг потенційного фінансування – до 3 млн грн); використовувати пропозиції щодо формування інституційно-економічного механізму стимулювання інвестицій в екологізацію виробництва при розробці інвестиційного проєкту на 2026 рік (довідка від 30.06.2025 року). Положення дисертаційної роботи

використовуються у навчальному процесі Вінницького національного аграрного університету під час викладання окремих частин навчальної дисципліни «Аграрна політика та земельні відносини». Практичне значення одержаних наукових результатів зумовило їх впровадження у навчально-методичний процес та наукову роботу кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії (довідка № 01.1-60-1290 від 15.10.2024 р.).

Застосування результатів дослідження сприятиме створенню сталого інвестиційного середовища в аграрному секторі, що підтримуватиме економічне зростання, екологічну рівновагу та соціальну стабільність у регіонах України.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються. Дисертація відповідає всім вимогам і стандартам, які нормуються в цій галузі, з використанням системного підходу до подання матеріалу. Дисертаційна робота відповідає вимогам до досліджень такого рівня. Роботу виконано на належному науковому рівні. У дисертаційній роботі досліджено, теоретично узагальнено та вирішено наукове завдання щодо розв’язання актуальної наукової задачі, спрямованої на удосконалення теоретичних і методичних підходів до формування економічних та екологічних передумов залучення інвестицій в АПК України. Наукові джерела, використані автором, критично проаналізовані, що свідчить про високий науковий рівень дослідника. У дисертації відсутні ознаки академічного плагіату, фабрикації або фальсифікації. Висновки та пропозиції, що сформульовані у всіх розділах дисертації, є обґрунтованими та відповідають поставленим завданням. Робота підсумовується загальними висновками і містить низку додатків, які розкривають різні аспекти проблемних питань та проміжні результати дослідження.

Структура та обсяг дисертації були визначені відповідно до необхідності вирішення поставлених наукових завдань. Робота написана українською мовою, побудована традиційно за проблемно-тематичним принципом і складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладено на 245 сторінках. У дисертації наведено 59 таблиць, 45 рисунків та 15 додатків. Список використаних джерел налічує 202 найменування і розміщений на 25 сторінках.

Здобувач обґрунтовано подає актуальність теми, звертає увагу на зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. У дисертаційній роботі сформульовано мету і завдання, об’єкт і предмет дослідження, методи дослідження, наукову новизну, практичне значення результатів, задекларовано особистий авторський внесок.

У першому розділі дисертаційного дослідження здобувачем здійснено

ґрунтовний аналіз теоретико-методологічних засад інвестиційної діяльності в агропромисловому комплексі. Розглянуто наукові підходи до трактування сутності поняття «інвестиції» у вітчизняній та зарубіжній літературі, а також у чинному законодавстві, що свідчить про високий рівень теоретичного опрацювання проблеми. Узагальнено та систематизовано класифікаційні підходи до визначення видів інвестицій в АПК України за різними ознаками та рівнями. Представлено ринкову модель організації інвестиційного проєкту на засадах державно-приватного партнерства, а також обґрунтовано системно-функціональну роль інвестицій у забезпеченні сталого розвитку аграрного сектору.

Здобувачем глибоко проаналізовано економічні та екологічні чинники інвестиційної діяльності в АПК України, проведено порівняльний аналіз чинників розвитку агробізнесу України та країн ЄС, що дало змогу визначити стратегічні напрями адаптації європейського досвіду до національних умов. Обґрунтовано логіку оцінювання інтегрального регіонального індексу економічного розвитку, виокремлено та охарактеризовано ключові індикатори інтегральної моделі оцінки інвестиційної привабливості галузі, а також систематизовано методологічні підходи та їх структурно-функціональні складові, спрямовані на підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектору.

У другому розділі дослідження здобувач здійснив комплексний аналіз макроекономічних показників, що формують інвестиційний потенціал аграрного сектору України. На основі статистичних даних побудовано моделі лінійної залежності між ключовими макроекономічними індикаторами та обсягами капітальних інвестицій у сільське господарство. У роботі представлено лінійно-регресійну модель залежності рівня рентабельності аграрного виробництва від обсягу прямих іноземних інвестицій, що дозволило здійснити кількісну оцінку ефективності залучення інвестиційних ресурсів. Проведено порівняльний аналіз фактичної динаміки та трендової моделі прямих іноземних інвестицій у АПК України за період 2015–2028 рр., що відображає прогностні тенденції розвитку галузі. Значну увагу приділено інтегрованій оцінці природно-ресурсного потенціалу та екологічної безпеки аграрного виробництва, здійсненій за природно-географічними зонами, що поглиблює аналітичну складову дослідження.

У третьому розділі дисертаційної роботи автором представлено матрицю позиціонування регіонів України за рівнем інвестиційної привабливості та інвестиційного потенціалу, що дало змогу виявити регіональні диспропорції та сформулювати практичні рекомендації щодо їх подолання. Здобувачем запропоновано комплекс податкових і фінансових інструментів стимулювання інвестиційного клімату в аграрному секторі, що має прикладне значення для органів державного управління. Важливою

складовою роботи є розроблення моделей державно-приватного партнерства (ДПП), серед яких виділено авторську модель фінансування проектів у форматі ДПП, спрямовану на забезпечення ефективної взаємодії бізнесу, держави та іноземних інвесторів в аграрній сфері.

Заслуговує на особливу увагу обґрунтування ефективності впровадження ESG-принципів (Environmental, Social, Governance) у діяльність аграрних підприємств України, що демонструє актуальність дослідження в контексті глобальних трендів сталого розвитку.

Варто відзначити системність викладення матеріалу, наукову новизну узагальнень і логічну завершеність методологічних підходів, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектору. Отримані результати мають як теоретичну, так і прикладну цінність, оскільки формують аналітичну базу для розроблення ефективної державної політики у сфері інвестиційного розвитку АПК України.

При використанні формулювань, тверджень, розробок автор дисертації належним чином оформив посилання на відповідні джерела інформації. Результати наукової діяльності, використані методики досліджень та літературні джерела є достовірними.

Не дивлячись на високий науковий рівень, оригінальність та новизну результатів представленого наукового дослідження, його значення для теорії та практики формування економічних та екологічних передумов залучення інвестицій в АПК України, слід звернути увагу на такі зауваження, побажання та дискусійні питання дисертаційної роботи Лебідя О.В.:

1. У табл. 1.2 (ст. 27) автором систематизовано системно-функціональну роль інвестицій у розвитку АПК, про те, варто було б окремо виділити та охарактеризувати стратегічну складову інвестицій, що в перспективі забезпечить формування довгострокових пріоритетів сталого розвитку АПК та сприятиме зміцненню позицій України на світовому аграрному ринку.

2. У розділі 2 табл. 2.19 (ст. 129) дисертантом обґрунтовано ризики та їхній вплив на інвестиційну привабливість АПК. У даному контексті, варто було б наголосити на соціальній групі ризиків, адже вони передбачають міграцію робочої сили, кадровий дефіцит, низький рівень кваліфікації персоналу, особливо в умовах війни в Україні, що веде до зниження ефективності виробничих процесів, уповільнення розвитку підприємств, де можливими напрямками мінімізації таких ризиків є професійна підготовка кадрів, створення різноманітних мотиваційних програм і забезпеченість відповідної соціальної інфраструктури.

3. У розділі 3 табл. 3.6 (ст. 163) представлено стратегічну матрицю інвестиційних заходів для забезпечення розвитку АПК, про те, дослідження мало б більш науковий характер при виокремленні зовнішньоекономічної інтеграції як однієї із складових стратегічного напрямку розвитку АПК, що

передбачає розширення доступу до міжнародних ринків і грантів, участь України у транснаціональних екопроектах. Саме такий напрям сприятиме збільшенню обсягів експорту, підвищенню довіри міжнародних інвесторів і забезпечить інтеграцію України у глобальні продовольчі та інвестиційні ланцюги.

У загальному підсумку надані зауваження не мають принципового характеру, а отже не впливають на загальну позитивну оцінку та не знижують наукову і практичну цінність дисертаційної роботи.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Лебідя Олександра Васильовича на тему: «Економічні та екологічні передумови залучення інвестицій в АПК України» має достатньо високий теоретичний, методичний та практичний рівень, послідовне та логічне представлення матеріалу, необхідну повноту розкриття виконаних розробок, є завершеною, цілісною, самостійно виконаною кваліфікованою науковою працею. За рівнем наукової новизни, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів, структурою, стилем викладення матеріалу робота відповідає вимогам п. 5, 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», п. 26 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), а її автор Лебідь Олександр Васильович заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка.

Рецензент

доктор філософії з економіки,
доцент, доцент кафедри економіки та
підприємницької діяльності
Вінницького національного аграрного
університету

Підпис Томашук І.В. - засвідчую

Вчений секретар

Інна ТОМАШУК

Інна ТОМАШУК

Тетяна КОРПАНЮК

Тетяна КОРПАНЮК